

11. SÚD NAD KRISTOM - PILÁT SI UMÝVA RUKY

(Matúš 27,24-25)

*

Druhým dôležitým typom námetu *Kristus pred Pilátom Pontským* v západoeurópskom umení je výjav Piláta umývajúceho si ruky na znamenie svojej neviny. Židia toto gesto zo svojej tradície nepoznali, ale z Deuteronomia (21,6-7) poznali úkon zmierenia - rituálne umývanie rúk nad jalovicou na znak svojej neviny, keď našli zavraždeného človeka na svojom území a nepoznali vraha (Skutočnosť, že sa mala vybrať jalovica, čo nenosila jarmo, a že sa mala zabiť na neobrobenej pôde, naznačuje, že nešlo o svetskú vec, ale náboženský úkon).

Niektorí interpreti (Lagrang) Pilátovo gesto vysvetľujú tak, že Pilát sa ním dáva do ochrany božským mocnostiam, ktoré trestajú zločin. Riman si takto chcel zaistiť poľahčujúce okolnosti proti pomste svojich bohov (rímske bohyne pomsty Fúrie stíhali krvavé zločiny a násilné porušenie práva a zároveň chránili úbohých a bezbranných), ktorých bude volať nevinná Ježišova krv. V každom prípade tento slávnostný protest v evanjeliových súvislostiach naznačuje, že Pilát odmieta zodpovednosť za následky toho, čo príde.

Námet Umývania rúk sa vyskytuje už od ranokresťanských čias (tzv. Sarkofág dvoch bratov, 340, Rím). Scéna zvyčajne tvorí súčasť predošlého výjavu, niekedy je na nej aj Pilátova žena, ale častejšie tvorí samostatnú, veľmi rozšírenú epizódu. Sluha kľučí pred Pilátom a drží umývadlo alebo mu leje vodu zo džbánu na ruky. V pozadí je odvádzaný Kristus na bičovanie a korunovanie trnám. Na rytine Martina Schongauera (2.pol.15.st.) má Kristus trňovú korunu už v scéne Umývania rúk. Námet Umývania rúk sa prakticky nevyskytuje v byzantskom umení.

Umývadlo, džbán a uterák z výjavu sa objavujú medzi *nástrojmi utrpenia* (sarkofág Junia Bassa vo vatikánskych hrobkách, 4.st.; mozaika zo S.Appolinare Nuovo v Ravenne, 6.st.; Rembrandt 1633).

*

Prokurátori. Okolo roku 6 po Kr. sa Rím rozhodol zmeniť postavenie svojich spravovaných území a premenil ich na systém rímskych provincií. Niektoré boli podriadené rímskemu senátu, iné cisárovi. Na ich čele stáli miestodržiteľia v hodnosti senátorov. Tretí typ provincie bol podriadený tiež cisárovi, ale na čele stál miestodržiteľ z radov jazdeckého stavu (*ordo equester*), ktorý mal titul prokurátor. Do tejto kategórie sa dostalo Judsko, pričom na nej dozeral sýrsky miestodržiteľ. Sídлом rímskeho prokurátora sa stala Cézarea Prímorská. Prokurátor mal zvyčajne pomocné vojenské zbory *auxilia*, ktoré sa skladali z miestnych obyvateľov, ale židovské obyvateľstvo bolo od vojenskej služby oslobodené, lebo by počas sabatu odmietalo slúžiť. Prokurátorove administratívne právomoci sa týkali predovšetkým vyberania daní a cla. Prokurátorova súdna moc sa týkala všetkých výkonov súdu, predovšetkým rozsudkov smrti v politických prípadoch.

Pilát Pontský. Zo všetkých prokurátorov toho najviac vieme o Pilátovi Pontskom, ktorého panovanie sa datuje do rokov 26-36 po Kr. Súčasníci ako napríklad rímsky historik Josephus Flavius († 100) a židovský filozof Filón z Alexandrie (†40) opisujú Piláta ako utlačáča, tyrana, vydriducha a úplatkára. Pontius Pilatus patril do vyššej strednej vrstvy rímskej spoločnosti, do tzv. stavu jazdcov (ordo equester). Jeho osobné meno nie je známe, ale meno Pilatus naznačuje, že mohol byť samnitského pôvodu (Samnia sa nachádzala v južnom Taliansku a jej obyvateľov po niekoľkých stáročiach odporu porazil a zmasakroval roku 87 pr.Kr. rímsky vojvodca Sulla). Svoje priezvisko Pilatus (lat. ozbrojený oštepom, alebo ten, kto nosí pilleus - plstenú čiapku, ktorá bola odznakom prepusteného otroka) dostal zrejme po svojich predkoch. Pilát prišiel do Judska roku 26, asi dva roky pred Ježišovým verejným vystúpením. O jeho živote pred týmto dátumom sa veľa nevie. Toho roku ho cisár Tiberius vymenoval za prefekta Judska. Vďačil za to prefektovi cisárskej gardy Seianovi, ktorý bol známy ako nepriateľ Židov. Seian od Piláta očakával, že rovnakým smerom sa bude uberať kariéra jeho chránenca a nesklamal sa. Onedlho ho mohol vyznamenať čestným titulom Amicus Ceasaris (Priateľ cisárov). Nakoľko krátko pred Pilátovým menovaním senát zmenil svoju politiku, mohol si Pilát so sebou do Palestíny zobrať svoju ženu (Matúš 27,19). Ako prokurátor mal moc nad celou provinciou a stál na čele niekoľkotisícovej armády, ktorá bola umiestnená v Cézarei Prímorskej a mala vysunutú posádku v Jeruzaleme v pevnosti Antonia. V jeho právomoci boli rozsudky smrti, menoval najvyšších kňazov, kontroloval chrám a jeho pokladnicu. Dohliadal na rúcho veľkňaza a vydával mu ho iba počas sviatkov. Keď sa presunoval do Jeruzalema, privádzal so sebou vojenské oddiely, ktoré strážili mesto.

Dobové pramene píšú, že len čo Pilát prevzal moc, znepriatelil si Židov tým, že začal zavádzať rímske zvyky: nechal dať priviezť zobrazenia cisárov, čomu sa jeho štyria predchodcovia v Jeruzaleme vyhýbali. Židia protestovali, hoci im za to hrozila smrť. Po šiestich dňoch na príkaz cisára Tiberia Pilát ustúpil a dal dopraviť obrazy späť do Cézarei. Jeho správanie odporovalo rímskej zahraničnej politike, ktorá pokiaľ to neohrozovalo základy ríše, uprednostňovala dohodu. Židov proti sebe opäť poštval, keď dal z chrámových peňazí, určených iba na údržbu Jahveho kultu, postaviť vodovod a proti desaťtisícom protestujúcich Židov poslal vojakov, ktorí veľkú časť z nich pozabíjali. Zdá sa, že Židov vtedy viedol Júda Galilejský. Ani s *etnarchom Herodesom Antipasom nemal Pilát dobré vzťahy a tvrdí sa, že dal zabiť niekoľko jeho poddaných pri zásahu roku 29 proti galilejským pútnikom, ktorí prišli do Jeruzalema sa sviaťky. Miestodržiteľia vydávali medené mince pre miestne potreby. Aby neporušovali 2.prikázanie a nemali problémy s domácim obyvateľstvom, umiestňovali na nich prírodné výjavy, stromy alebo klasy obilia. Pilát však v rokoch 29-31 po Kr. začal raziť mince s rímskymi náboženskými motívmi. Židia boli rozhorčení, lebo museli brať do rúk peniaze, ktoré urážali ich Boha. Pilátova zvoľa vyvrcholila roku 36, keď nechal pozabíjať Samaritánov na hore Gerizím, ktorých tam zvolal akýsi podvodník, ktorý im sľúbil ukázať Mojžišove posvätné nádoby. Po incidente vyslala veľrada Samaritánov, ktorá mala pre svoju spoľahlivosť dobré meno v Ríme, posolstvo so sťažnosťou k sýrskemu miestodržiteľovi Vitelliovi. Ten prikázal, aby sa Pilát zodpovedal zo svojho činu v Ríme pred cisárom Tiberiom, a na jeho miesto vymenoval roku 37 Marcella. Kým Pilát dorazil do Ríma, Tiberius zomrel a správy o výsledku súdu sa nezachovali. Iba historik Eusebius Cézarejský (†403) cituje neznáameho gréckeho kronikára, že Pilát bol za Caligulovej vlády donútený spáchať

samovraždu. Žiadne oficiálne pramene to nepotvrdzujú, ale pravdou je, že rímsky životopisec Gaius Suetonius Tranquillus (†140) v spise "Životopisy dvanástich cisárov" píše, ako Pilátov kolega a správca v Egypte, Cornelius Gallus (†26 pr.Kr.), potom, čo ho zbavili titulu priateľ cisára a zosadili z úradu, bol zavalený udaniami a urážkami, že mu neostalo iné, ako spáchať samovraždu.

Jedna legenda hovorí, že Pilát bol vykázaný do vyhnanstva a vo Vienne v južnom Francúzsku spáchal samovraždu. Podľa inej jeho telo hodili do Tibery a keď sa rieka rozvodnila, bolo vylovené a prevezené do dnešného Švajčiarska. Miestom jeho posledného odpočinku sa údajne stalo jazero zvané Pilátovo a dodnes vraj na ňom Pilátova duša spôsobuje búrky. Dobové pramene ukazujú, že Pilát nenávidel Židov, opovrhoval nimi a neustále im to dával pociťovať. Skutočnosť, že vyhovel ich žiadosti, sa dá celkom jednoducho vysvetliť. Pre Piláta a jeho otrasené postavenie boli nebezpečné vyhrážky židovských starších, že keď prepustí buriča Ježiša, pošlú do Ríma hlásenie o nedbalom vykonávaní úradu. Podľa Lex Juliana bol za buričstvo proti rímskej moci trest smrti a Pilát nezabudol, že už raz si Židia naňho úspešne sťažovali. Jeho povest' schopného prokurátora bola naštrbená, preto sa chránil vyostriť situáciu, hoci by mu nebolo proti mysli oslabiť Židov vnútornými rozpormi. Jeho váhanie s vynesением rozsudku teda nemalo nič spoločné so zlým svedomím. Svedčil o tom výsmešný nápis *I.N.R.I.* (Ježiš Nazaretský, kráľ židovský), ktorý dal umiestniť nad kríž. Jednako len na určitú dobu mu jeho gesto vynieslo také sympatie, že niektoré kresťanské pramene ho označili za svätca (apokryfné Skutky Pilátove, byzantské legendy, koptská cirkev dodnes).

Niektorí starovekí kresťanskí spisovatelia, Justín (†165) a Tertullian (†230) sa domnievajú, že Pilát údajne poslal Tiberiovi správu o Ježišovej poprave (tzv. Pilátove aktá), ale úradná správa o Ježišovom procese sa nedochovala. Pilátove aktá datované do 3.storočia, dochované v apokryfnom Nikodémovom evanjeliu (4.-5.st.), nemajú historickú hodnotu. Otázka, kto nesie hlavnú vinu na Ježišovej smrti, zaťažuje kresťansko-židovské vzťahy dodnes. Ak boli kedysi kresťania presvedčení, že rozsudok smrti zavinili Židia, dnes sa objavujú snahy zbaviť židovských náboženských predstaviteľov a osobitne veľkňaza Kaifáša do značnej miery viny. Alebo sa vina za Ježišovu smrť kladie na úzku veľkňazskú skupinu, na ktorú väčšina židovskej obce nemala vplyv a ktorá riešila svoje vnútorné politicko-mocenské problémy. Niektorí historici dochádzajú k záveru, že Ježišov proces prebehol veľmi slušne a poctivo a že sa mu po právnej stránke nedá nič vytknúť: Kaifáš nachádzal v neriešiteľnej situácii a správal sa tak, ako musel (pozri kapitola *Kristus pred Kaifášom*). Ľudsky zlyhal rímsky prokurátor, ktorý na svoju úlohu jednoducho nestačil.